

CENSOS DE LA JANA A MONTESA (1331) *

I

El present treball té per objecte l'anàlisi i estudi d'una font medieval aïllada, el repartiment d'un cens entre els posseïdors de terres del poble de la Jana, trobada entre els papers de Montesa de l'Arxiu del Regne de València¹, que per les seues característiques, com tot seguit es veurà, assolix unes finalitats demogràfiques per a profit nostre i permet l'observació del que s'ha anomenat «economia rural» d'aquest lloc.

La Jana, poblet del Baix Maestrat, està emplaçat al rera país de Vinaròs i Benicarló, en un llarg corredor envoltat de muntanyes de direcció nord a sud que el relaciona amb la zona de Tortosa i, per tant, és canal de vells lligams lingüístics, econòmics i tradicional via de transhumància; els seus límits vénen donats per Canet lo Roig, al nord; Traiguera, a l'est; Xert, a l'oest, i, darrerament, Sant Mateu i Cervera del Maestrat, al sud, formant un terme pla amb petites elevacions perifèriques, com les del Solà, el Tossal i els Vilarets. Terreny de secà, de natura argilosa i calcària —en ocasions de difícil drenatge—, fa que la terra conserve fàcilment la humitat i done opció a un tímid regadiu a base de sènies.

Sembla que abans de la seua conquesta, en 1233, estava sota la jurisdicció del castell de Cervera. Fou un dels primers llogarets que passaren a mans cristianes mercé a l'acció dels hospitalers. El castellà d'Amposta, Hug de Fullalquer, expedí carta pobla el mateix any de la seua presa, i quan es va crear l'orde de Montesa per al regne de València, que prendrà els béns de l'Hospital, la Jana va caure sota la jurisdicció d'aquesta nova cavalleria².

* Done les gràcies a les persones que m'han esmenat i discutit el present article: F. J. Fernández Nieto, Josep Trenchs, Vicenç Rosselló, Pedro López, Antoni Furió i Joan Mateu. Especialment estic agraït a aquest darrer, qui, junt amb Antoni Furió, m'acompanyaren a la Jana per a identificar les partides i qui confeccionà els mapes que s'hi adjunten.

¹ ARV, *Clero Montesa*, lligall 886, caixa 2331-32.

² SARTHOU CARRERES, C., "Provincia de Castellón", en *Geografía General del Reino de Valencia*, dirigida por F. Carreras y Candi, Barcelona, A. Martín, s. a., p. 857.

Noranta-vuit anys després, a la ratlla d'un segle, es va confeccionar el present llibret de censos. El motiu rau en el canvi d'una tributació basada en el quart i quint dels fruits i collites, pel lliurament a partir d'aquest moment de la quantitat de 300 sous, creant-se una comissió especialment nomenada per fra Sanç Peris del Ros, lloctinent del mestre de Montesa, Pere de Thous, per a la taxa-ció de cadascun dels *hereters* o individus amb possessions en terme de la Jana, integrada per Ramon Plana, Ferrer Vallès, Miquel Poal i Pere Balaguer —tots quatre, precisament, es compten entre els majors propietaris a partir del cens que van a satisfer.

II

De seguida hom està temptat de contestar la causa de la permuta en qüestió. Quede clar per endavant que mentre hom no sàpiga la història particular de l'orde de Montesa i concretament les vicissituds per les que va travessar als anys immediatament anteriors a 1331, totes les respostes són meres hipòtesis que no resistiran la mínima rèplica. Un dels motius, potser, radiqués en l'intent d'engegar un projecte d'organització econòmica inicial de l'Orde des de 1330, tot coincidint amb la celebració del primer Capítol General, la qual organització no s'havia aconseguit d'ençà la seua fundació. Els tres principals nuclis receptors de rendes de l'Orde estaven constituïts pel mestre, els comanadors i el fons comú, on la mesa maestral estaria formada exclusivament per les rendes de les viles de la batllia de Cervera³, i tot just la Jana cau sota aquesta jurisdicció. La magnitud de les propietats de Montesa forçava cap a una major racionalitat de tipus fiscal i econòmica; els contractes basats en una part de les collites fluctuaria excessivament d'any en any o, si hom vol, d'un període de temps més ampli: les collites dolentes, les catàstrofes climàtiques o d'altres tipus no són fàcils de pal·liar en un sistema extensiu d'agricultura; a més a més, els fraus dels camperols, potser, sovintejarien tractant d'amagar part dels fruits obtinguts. De tot açò, cal suposar-ho, en seria ben conscient l'Orde.

És així que aquest llibre de censos esdevé un real *cap-patró* de les terres de la Jana sotmeses a cens. Aprofitant aqueixa transacció, la senyoria intenta saber quin és el cens que paga cadascuna de les parcel·les del terme, i per aquest motiu redacta aquest «patró ideal», que servirà de base per a imposicions futures, com lluïsmes, fadigues o contribucions extraordinàries, tot permetint-li un major control sobre la propietat. Potser, doncs, el propòsit de redacció de cap-patrons hagués sorgit de les recomanacions del Capítol General de 1330.

En darrera instància és significatiu apreciar el canvi d'impost en espècie per un metàl·lic en una època d'obertura de mercats, d'un relatiu creixement

³ GARCÍA-GUIJARRO RAMOS, L., *Datos para el estudio de la renta feudal maestral de la Orden de Montesa en el siglo XV*, Institución Alfonso el Magnánimo. Valencia, 1978, p. 36.

i, tal vegada, de majors despeses per a la classe senyorial: són les intrínseques necessitats econòmiques de Montesa, concretament de la mesa maestral, les que han impulsat el canvi. A la fi, només cal deixar parlar el mateix mestre de l'Orde per veure-ho clar: «... nós Pere de Thous, per la gràcia de Déu maestre damunt dit, atorgans e reconexens la ordinació del present libre e divisió del dit cens de tre-ents sous ésser estada feyta de VOLENTAT, CONSCIÈNCIA E MANAMENT NOSTRE...» La transacció ha estat feta, a més, abans de la pesta de 1348 i d'una sèrie de crisis de subsistències que provocarà en algunes comarques la renúncia senyorial a censos en metàl·lic per d'altres en espècie, fonamentalment blat, o siga el procés contrari esdevingut a la Jana.

Insistesc en la idea llançada més amunt, fins que no s'estudie la història de Montesa, totes aquestes afirmacions cal prendre-les com a hipòtesis de treball. Sóc conscient, primerament, que la xifra de 300 sous és molt baixa, de forma que no representaria una font d'ingressos gaire important per a la mesa maestral. ¿És que el repartiment del cens afectaria solament una part dels productes agrícoles, el secà, per exemple? ⁴. ¿És que podria haver-hi parcel·les franques i, per això, no hi serien arreplegades? Més encara, ¿suposava un guany apreciable el canvi del quart i quint per 300 sous? Sembla que la nova forma de contribució era a perpetuïtat i, tot preveient una possible devaluació de la moneda a un llarg termini, n'eixiria perdent el senyor, ja que solament amb contractes que es renovassen dins d'un cert termini de temps es podria pal·liar aquesta avinentesa. Per ventura no siga allò més important esbrinar qui surtia guanyant amb el canvi, entre altres coses perquè és pràcticament impossible de saber-ho amb les dades existents. S'ha de tenir en compte, per altra banda, que la renda feudal o producte excedent pot adquirir la forma de diners, espècie o treball, on la tria d'una o altra no afecta la natura bàsica del mode d'explotació. Quan no existeix una separació del treballador respecte dels mitjans de producció cal assegurar l'explotació a través de mitjans no econòmics (extraeconòmics), i aleshores les condicions d'existència d'aquesta explotació no són econòmiques, sinó polítiques i ideològiques. Siga amb la quarta o quinta part dels fruits, siga amb els 300 sous, són les formes polítiques les que hi predominen, car són elles les que donen suport a les condicions d'explotació, que no poden mantenir-se en un sistema de producció on el camperol està en situació de posar en moviment els mitjans de producció amb independència de l'explotador ⁵. Montesa posseeix tota una sèrie de drets privatius i prohibitius i, sobretot,

⁴ És inversemblant aquesta hipòtesi, car el regadiu pràcticament no existeix en aquesta zona de secà. Sabem, pel contrari, que l'Orde de l'Hospital, en 1313, va realitzar a Sueca el canvi de la partició de la vinya per un impost en metàl·lic, i que després, quan aquest poble va passar a mans de Montesa, això va ser respectat i confirmat (Arxiu Municipal de Sueca, pergami núm. XXIV).

⁵ HINDESS, B., e HIRST, P Q., *Los modos de producción precapitalistas*, Barcelona, Ed. Península, 1979, pp. 230-37. Encara que aquests autors problematitzen, precisament, aquesta tesi del predomini dels mecanismes extraeconòmics, posant de relleu el paper de la renda feudal en aqueixa explotació i en la consolidació del senyor-explotador, camperol-explotat.

jurisdiccionals —control de les magistratures locals, notariat, justícia...— que asseguruen i consoliden la seua posició senyorial, garantint, a l'ensem, l'extracció de la renda feudal. La conversió, però, d'una càrrega en espècie per una xifra monetària fixa i invariable comportava al senyor, per una banda, la seguretat de percebre el volum total d'una prestació independentment de possibles pèrdues demogràfiques i, per altra, allunyar-se de comerciar els productes agraris, obligant els camperols a la seua venda al mercat local per tal d'aconseguir la part del producte excedent que s'ha de lliurar al senyor.

Amb tot i açò, cadascuna de les 366 tributacions que figuren en aqueixa divisió del cens de 300 sous, adquireixen el caràcter d'una emfiteusi, on Montesa continua retenint el domini directe i el conreador, el domini, útil, per la qual cosa si fins ara aquest darrer retia un quart o cinqué, després pagarà una quantitat en metàl·lic determinada. Ara bé, no cal concloure que aquesta era l'única contribució que satisfieien els veïns de la Jana, ja que el lloc aquest junt amb el Carrascal al moment de passar a Montesa lliuraven un cens de 1.700 sous⁶, és a dir, que al cànon per la tenència de la terra caldrà afegir-hi monopòlis senyorials com els forns, molins, l'exercici de la justícia i d'altres.

III

Potser s'haurà de concedir a l'economia feudal una major coherència i uniformitat a diferència del que tradicionalment hom ha pretés. I aquesta coherència prové de la terra, d'aquest mitjà de producció al voltant del qual s'enlairèn tot tipus de jerarquies i relacions entre els homes i dones situats en diferents classes. La divisió de la terra és total i absoluta, 103 tinentes es reparteixen 364 parcel·les, a banda de dues més de les quals frueix el comú del poble. Seguint l'estudi d'altres comarques ben distintes, com són la Safor o la Ribera, semblava que la parcel·lació del sòl era un resultat històric fonamentat en el rec⁷. Heus ací que al secà, almenys per a la Jana, la fragmentació és també molt gran, potser excessiva, si es té en compte que la productivitat hi hauria de ser menor en relació a la de les comarques centrals valencianes. A un altre nivell, sorprenen els censos tan baixos pagats —potser un indicatiu que la tinença no era de gaire extensió —a l'avaluar-se, fins i tot, per òbols, on pràcticament un 50 % satisfà un cànon inferior a 2 sous (un cop sumades totes les seues possessions), quan a comarques com l'Horta o la Ribera pels mateixos anys es lliura pel domini útil d'una sola fanecada 1 sou i encara més. És clar que les circumstàncies no són les mateixes, ja que en aquest cas es tractava de repartir 300 sous entre tots els tenents de la Jana, i per açò el cens, al ser proporcional entre tots els contribuents, no pot aclarir la major o menor extensió de les par-

⁶ GARCÍA-GUIJARRO RAMOS, L., ob. cit., p. 135.

⁷ GARCÍA, F., *Santa Maria de Valldigna i l'economia rural de certes comarques centrals del País Valencià, 1298-1509*, tesi de llicenciatura inédita, València, 1979.

cel.les respecte d'altres indrets, com a les comarques suara assenyalades. De tota manera cal adonar-se'n, la contribució no és elevada, de manera que l'agricultura podria semblar més aviat un complement i no l'activitat més important:

Sous/diners	Tincts
Fins a un sou	28
1 - 1/9	23
2 - 2/9	15
3 - 3/9	15
4 - 4/9	6
5 - 5/9	4
6 - 6/9	2
7 - 7/9	4
8 - 8/9	2
9 - 9/9	2
10 - 10/9	1
11 - 11/9	—
12 - 12/9	1

Contràriament a tot açò, a les comarques de regadiu allò «anormal» és un cens inferior a 5 sous, però per una sola parcel·la i no per a diferents lots, tal i com els he agrupat en el cas de la Jana, arribant-se a contribucions de 20, 30, 40 i encara per damunt dels 50 sous. Es desprén, per tant, que la productivitat en aqueix poble del Maestrat deuria d'ésser inferior i que paral·lelament les diferències socials, a partir solament de la quantitat de terra posseïda, hi haurien d'ésser més reduïdes malgrat la disparitat de censos que reflecteix el llibret, però relativa perquè les diferències no són en absolut extremades. Potser una amenaça per a la precària economia de les famílies camperoles seria la fragmentació de les parcel·les per motius hereditaris. El cas més exagerat és el de Ramon Boix, que sols conserva un tros de terra-vinya⁸ i que ha repartit 12 lots entre els seus fills, Guillem⁹, Pere¹⁰ i Ramon¹¹. Ací hom està temptat de resoldre que açò no seria més que una ficció jurídica. És a dir, ¿podem intuir-hi certs *affrèments* del mateix o semblant caire que LE ROY LADURIE n'ha observat per a l'Occitània¹² i que ja ANTONI FURIÓ els ha insinuat per a Sueca?¹³ El pare lliura als seus fills una part determinada de l'herència que oscil·la segons els casos, però reservant-se en tot moment l'usdefruit fins a la seua mort, amb un doble propòsit: evitar la dispersió del patrimoni familiar i

⁸ Assentament núm. 54 (endavant as.)

⁹ As. núm. 61.

¹⁰ As. núm. 66.

¹¹ As. núm. 68.

¹² LE ROY LADURIE, E., *Les paysans de Languedoc*, París, Ed. Flammarion, 1969, pp. 34-42.

¹³ FURIÓ DIEGO, A., *Els camperols i la terra en el trànsit de l'edat mitjana a la moderna. Sueca, 1453-1509*, tesi de llicenciatura inèdita, València, 1980, p. 187.

que la cèl.lula familiar constitueca la unitat bàsica de treball, tractant de no recórrer a mans forànies (eventuals jornalers).

¿Quina és l'extensió de les parcel·les? Les dades que ofereix el llibret de censos no permet de contestar-hi amb certesa. Els mots que s'hi utilitzen són: escaig, escaget, sort, mitja sort, sortanella, poc, poquet, quartó, tros i trocet. El tros és la designació que s'hi empra més sovint, però sense dominar, car la sort, sortanella i escaig hi apareixen també regularment, esmentant-se el quartó tan sols una vegada¹⁴. En realitat aquestes mesures no tradueixen gairebé res; a vegades una sortanella, que teòricament hauria de ser menor que la sort, paga més que aquesta última¹⁵, o el cens és diferent entre dos trossos¹⁶, per exemple. Aquesta qüestió porta a una altra: ¿quin és el criteri que es va seguir per a distribuir els 300 sous? La situació, la qualitat de la parcel·la, el cens anterior, elements com les entrades, eixides de camins i altres factors accessoris, fins i tot la mateixa posició del productor rural; tots aquests i d'altres constituïrien criteris per a la taxació. El resultat és, però, com abans s'ha assenyalat, la disparitat de censos, sempre relativa, car fluctua entre l'òbol i els 3 sous per a una única parcel·la donada. En general s'albira, a desgrat d'això, que la sort¹⁷ —mot que deu al·ludir a un primitiu repartiment de terres— i el tros tendeixen a copsar xifres més altes de tributacions; a un nivell intermedi hi ha la sortanella i finalment l'escaig o el poquet de terra. Tan sols el quartó pot definir una mesura concreta, o bé la quarta part d'una fanecada o bé la quarta part d'una jovada. La primera és pràcticament insostenible, ja que si és així resulta que el quartó paga 16 diners, ço és, 1 sou i 4 diners per fanecada, el que estaria indicant-nos que la gran part d'emfiteutes posseeixen menys d'una fanecada, o siga satisfan una quantitat de 5 sous i 4 diners, situant-los a nivells bastant deteriorats de subsistència, i a més que l'espai colonitzat del terme amb prou feines arribaria a les 100 fanecades, cosa que no s'ajusta a la zona de conreu del mapa 2. És més lògic, doncs, acceptar la segona versió, la quarta part d'una jovada, un poc més de 9 fanecades, xifra que dóna peu a entendre la necessària pràctica del guaret o regeneració del sòl, que empeny cap a una més ampla extensió de terra que òmpliga les anyades de repòs, i, per altra banda, una més còmoda adequació a la zona rompuda o conreada. Cal observar que les possessions d'un sol productor no es localitzen a una única quadra o partida, sinó que es reparteixen per les diverses quadres del terme de la Jana, situació que afavoreix l'ús equitatiu a un major nombre de conreadors de les diferents qualitats del sòl i microclimes¹⁸.

¹⁴ As. núm. 3, II.

¹⁵ As. núm. 10, I i II.

¹⁶ As. núm. 14, II i VII.

¹⁷ Una partida vora el Carrascal no conreada aleshores, rep el nom de Les Sorts (fig. 1).

¹⁸ Veure les tinences de Bernat Balaguer, as. núm. 25, o les d'Arnau Boix, as. núm. 41, entre altres moltes més, per adonar-se'n del diferent emplaçament de les parcel·les.

IV

S'ha confeccionat un gràfic on queden arreplegats tots els noms de les quadres de la Jana i el tipus de conreu establert a les mateixes; aquestes partides cal entendre-les com a trossos extensos de terra compostos per diferents peces que pertanyen a un mateix senyor, en aquest cas Montesa. El gràfic es relaciona, per la seua banda, amb els dos mapes on es localitzen i identifiquen les partides (fig. 1) i l'emplaçament dels conreus (fig. 2):

Quadres	Blat	Vinya Terra-vinya	Farratge	Olivera	Indeterminat
L'Abelió	6	2	—	—	1
El Carrascal	1	—	—	—	1
El Camí del Carrascal	1	3	—	—	—
El Miià del Carrascal	2	—	—	—	—
El Pou del Carrascal	6	6	—	—	—
La Coma	43	5	—	—	4
La Cometa	17	—	1	—	—
La Cometa de les Eres	6	—	4	—	1
Els Ebagets	1	—	2	—	—
Els Empelts	1	1	—	2	—
Les Eres	7	1	—	—	—
La Font	5	33	3	—	—
Les Fontanelles	1	2	—	—	—
La Llacuneta del Pou del Mas.	7	—	—	—	—
Els Orts	—	—	6	—	—
La Plana de Canet	22	—	—	—	8
La Plana de Traiguera	16	5	—	—	—
El Prat	2	1	—	—	—
El Cartxol	7	1	—	—	—
La Serreta	7	—	—	—	—
El Solà	13	20	—	—	—
El Tossal	25	—	1	—	1
La Vila	5	—	13	—	—
El Vilar Gros	23	1	—	1	3
Els Vilars dels Pastors	4	—	—	—	—
Els Vilars	2	—	—	—	—
<i>Total</i>	230	81	30	3	19

La identificació i localització de la major part de les quadres ha permès seguir el grau de colonització del terme de la Jana. Els mapes confeccionats ens atorguen d'un primer cop d'ull una imatge força clarificadora. Només la zona més pròxima a la vila apareix rompuda, molt més adobada per la presència humana i dels animals des de temps anteriors a la conquesta cristiana; les parcel·les normalment se situen vora les vies de comunicació principals o secundàries. Per altra banda, l'ocupació del sòl no és homogènia, car veiem

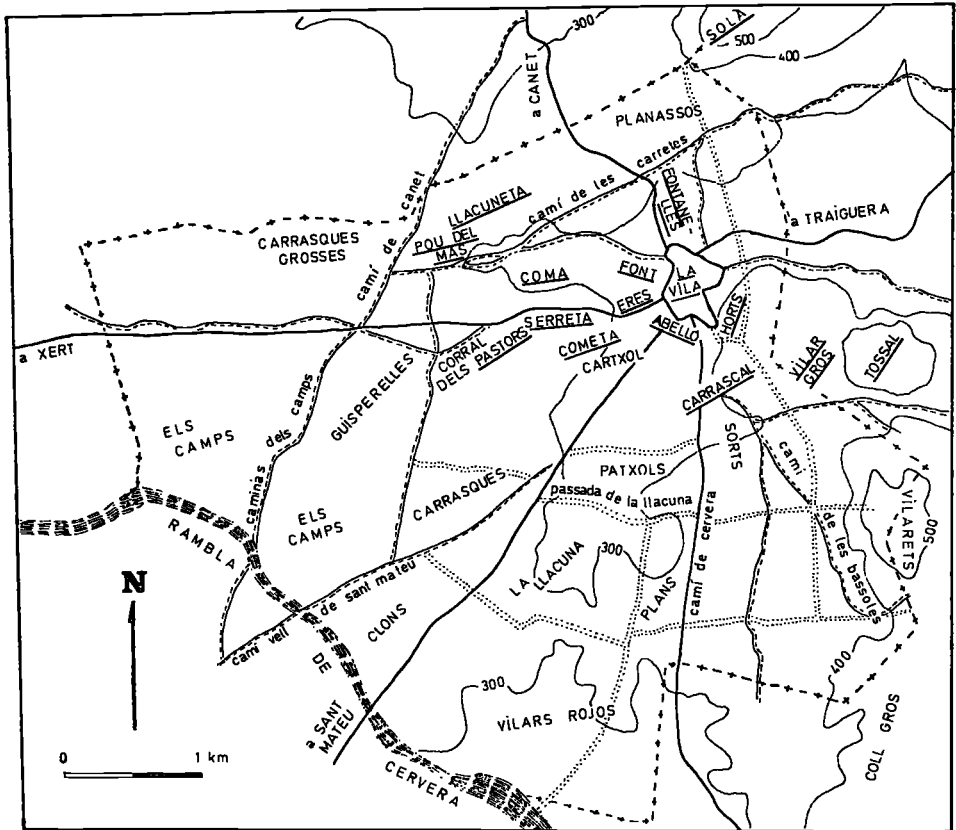

Figura 1.—Partides i camins: 1, partides subratllades: les recollides pel llibret de censos; 2, partides no subratllades: partides encara no rompudes en 1331; 3, partides sense identificar: Ebagets, Empelts, Prat i Vilars. La xarxa de camins correspon al mapa topogràfic actual.

un reduït artigament de l'àrea septentrional del poble a les Fontanelles (realment molt poc apta per a les feines agrícoles degut a la irregularitat del sòl i que actualment encara s'hi aprecia) i als Planassos; tanmateix sorgeixen illots conreats, com la Llacuneta del Pou del Mas, amb sols set parcel·les, separada de la Coma per un pendent no treballat tampoc a hores d'ara. Les partides que s'evidencien d'una major intensitat d'ús són les de les Font i la de la Coma, tot corroborant les hipòtesis plantejades sobre la fotografia aèria i sobre el mateix significat del mot Coma. Efectivament, formen una ampla i llarga depressió envoltada de lleus pendents que fan més fàcil la conservació de la humitat en aquest terreny argilós i calcari, però a la mateixa vegada la Coma té veritables dificultats de drenatge, que ha empès cap a l'obertura posterior d'escorredors. Aquestes quadres es manifesten, per aquests motius, força fraccionades, tot representant un poc més del 25 % dels 366 lots.

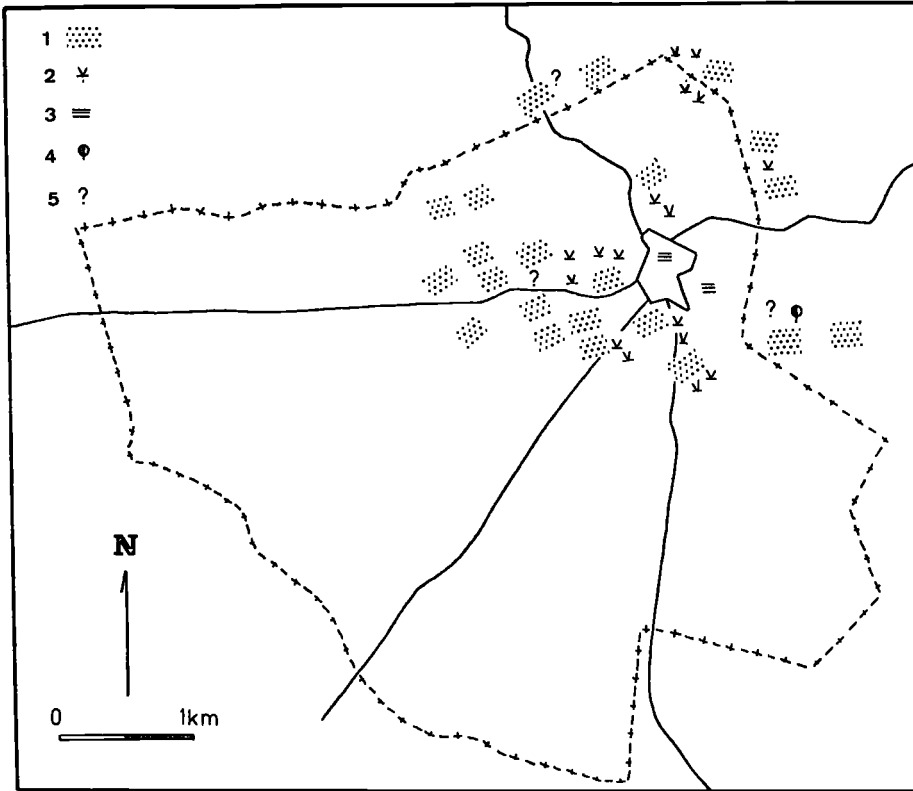

Figura 2.—Localització dels conreus: 1, blat; 2, vinya; 3, ferraginal; 4, olivera; 5, indeterminat.

S'ha de fer menció, així mateix, de l'artigament del peu i vessants del Solà i Tossal, cosa que explicaria algunes de les terrasses tan nombroses d'aquestes contrades. És significatiu també l'ocupació de terres a les planes de Canet i Traiguera, que forçosament s'han de localitzar en terme de les respectives viles i fora dels de la Jana, però a l'ensem ben prop del poble (fig. 1)¹⁹.

L'emplaçament dels conreus no respon de forma exacta al mateix esquema dels «cercles» i «bandes» dels camps francesos i occitans. Tanmateix hom pot observar (fig. 2) una lleugera tendència a la situació d'un primer anell de farratginar i conreus més intensius als corrals de les cases del mateix poble i a la zona més pròxima a ella (els Horts); un segon anell el proporcionaria la vinya (la Font, l'Abelló i Fontanelles), i a un tercer anell es localitzaria el blat, això sí, amb tinences intercalades de vinya, oliveres i fins i tot farratge.

¹⁹ Actualment encara s'observa aqueix fenòmen, puix que els habitants de la Jana posseeixen la zona més pròxima del terme de Traiguera i Canet, que fa partió amb el seu.

A un altre nivell, no hi ha dubte de quant suggestiva és la toponímia d'aquest poble del Maestrat i, en general, la totalitat de la toponímia rural²⁰. Si hi ha alguna cosa que sorprén en relació a la zona més meridional del País Valencià és l'absència de topònims àrabs, resultat de la marxa dels musulmans des de la primera conquesta. Ens trobem, aleshores, amb una toponímia batejada de nou (en alguns casos fóra possible una simple i mera traducció) i aco-blada a les estrictes realitats rurals dels colonitzadors. S'ha identificat la «Vila» amb el mateix poble, cosa que li atorga —si la hipòtesi és vàlida— encara més el caràcter rural a l'aparèixer en ella petits trossos, que sovint coincidien amb els patis de les cases, dedicats generalment al farratge.

Les quadres en ocasions ens tradueixen els seus conreus dominants: a les Eres i Cometa de les Eres, el blat; als Horts, d'altres que exigeixen dedicacions més intensives, com el farratge; al Vilar Gros, l'existència d'oliveres; el mateix Carrascal és un topònim a tenir en comte en aquest sentit. El nom de l'Abelló, identificat amb les actuals Piquetes, obeeix precisament a l'existència, encara avui, d'una espècie de claveguera on aboquen les aigües. La denominació de la Llacuneta del Pou del Mas deu estar motivada per la formació, durant certs períodes de l'any, de bassals d'aigua, però no permanents, o siga té un origen càrstic, cas semblant al topònim de la Llacuna, partida de conreu molt més recent i drenada amb posterioritat als temps medievals²¹.

Es percep com els conreus bàsicament són els de secà: vinya, oliveres i blat, mot que no sol plasmar-se a la paraula «terra», fenomen que s'ha comprovat perfectament per a les comarques de la Ribera i l'Horta²²; si la correspondència no és estricta amb el blat sí, almenys, amb els diversos tipus de cereals panificables. Doncs bé, ací és clar que s'esdevé el mateix puix que els cereals han de proporcionar l'aliment bàsic de la dieta del treballador del camp; per altra banda, calia dedicar els camps a productes, la venda beneficiosa dels quals fóra possible en conjuntures favorables, i per aconseguir-ho res més fàcil que el blat.

Potser l'olivera estigués més estesa del que reflecteix el llibret de censos

²⁰ En aquest sentit cal veure l'article d'Albert Manent "Toponímia de Vilaplana i del seu terme", *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XXIII, 1969-70, pp. 77-106. A la Jana s'hi repeteixen alguns topònims dels que registra Manent per a Vilaplana, poble del Baix Camp; Aubellons, Comes, Freginals, Horts, Prats, Sorts i Tosals, la qual cosa pot oferir alguna llum sobre la continuïtat de la colonització de la Catalunya Nova i la zona septentrional del País Valencià.

²¹ Cal destacar la permanència de la toponímia, d'aquest vocabulari rural, a través del temps. Més de sis-cents anys han transcorregut i encara es mantenen vives i d'ús corrent la major part de les quadres entre els camperols de la Jana, i ells han estat, com era d'esperar, qui ens les han identificat i localitzat; de les 26 partides que arreu el document, només quatre han desaparegut: els Ebatgets, els Empelts, el Prat i els Vilars, que si ens adonem, no són de gaire importància o estan mínimament treballades, si fem cas del nombre de les parcel·les que contenen en 1331, 10 en total. Per altra banda, deixe al marge, perquè aquest no és el seu lloc, comentar partides a rompre en un futur i que porten noms tan interessants com els Clons, Patxols, Guisperelles o les Carrasques.

²² GARCÍA, F., ob. cit., pp. 90-93.

pel fet mateix de la toponímia relativa als vilars. El document, a més a més, arreplega algunes parcel·les a les que no es fa esment de cap tipus de conreu ²³, normalment petits trossos; potser constituïrien lots de terra en guaret o preparada per a una propera plantació. Quant al farratge les 30 parcel·les registrades solen concentrar-se en trossos petits, constituint l'aliment del ramat, d'un bestiar complemen inseparable de l'economia de les famílies pageses i que, a més ben bé podia anar a pasturar a aquells dos trossos del comú ²⁴, possiblement utilitzats com una mena d'emprius comunals. A banda, no cal oblidar que la zona septentrional fou la més important regió ramadera del País Valencià (entre altres impostos que la Jana lliurava a Montesa estaven els del Lligalló). Montesa regula en 1331 aqueixes 366 tinences, mes no representava l'agricultura l'única activitat dels habitants d'aquest poble i, ben segur, que la ramadera en seria una altra cabdal, testimoniada per l'existència del farratge, pel topònim dels Vilars dels Pastors (que al mapa de partides s'ha identificat amb el Corral dels Pastors), i per un nombre important de caminals de bestiar que anant per les vores del poble menen cap als tossals a la recerca de les pastures locals. A la llum dels resultats extrets del grau d'ocupació del sòl, fins i tot dels censos tan reduïts, pot respondre's que l'agricultura constitueix una activitat econòmica secundària en relació amb la ramadera.

V

No poden assegurar-se xifres de població. Sabem que el 1320 hi havia a la Jana, junt amb el Carrascal (tots dos sempre aniran plegats per a les recepcions fiscals) 86 focs ²⁵; onze anys més tard hi ha registrats 103 propietaris per a la Jana, cosa que no equival a un nombre idèntic de focs, ja que es comprova que sovint diverses persones que paguen individualment deurien viure sota un mateix sostre integrant una sola família; és a dir, a banda del cap de casa, hi compareix algun membre de la família que ha rebut ja la part de l'herència ²⁶, o la muller que pot retenir diferents possessions ²⁷. Si acoblem els noms que deuen correspondre a una mateixa família (el cap de casa, dona, fills) els 103 propietaris es redueixen a 85 focs. L'error, però, hi pot donar-se car uns mateixos cognoms tendeixen a repetir-se, de manera que, per exemple, existeixen dos Arnau Balaguer i un Pere Balaguer, fill d'un d'aquests dos, sense especificar de quin ²⁸; així mateix hi sorgeixen tres Pere Balaguer i la dona d'un dels tres ²⁹. Fora d'aqueixos dos casos que poden portar a confusió, per a la

²³ As. núm. 23, VII, o as. 38, II i III.

²⁴ As. núm. 103.

²⁵ GARCÍA-GUIJARRO RAMOS, L., ob. cit, p. 162.

²⁶ As. núm. 65.

²⁷ As. núm. 28.

²⁸ As. núms. 11, 45 i 102.

²⁹ As. núms. 9, 29, 50 i 81.

resta pot assegurar-se una certesa, motiu pel que el resultat no canvia gaire. Si és així, hom pot concloure una demografia estable, sense canvis apenes perceptibles (el Carrascal era un petit llogaret d'escassa entitat, per això demogràficament no suposaria una aportació nombrosa, encara que com entitat de població ha sobreviscut fins als començaments del segle XX), i amb tendència a la puja, puix que en 1363 els focs ja atenyen el nombre de 98³⁰.

Darrerament, cal dir que l'antroponímia és també molt significativa. En algunes ocasions podria explicar-nos l'origen dels pobladors que al seu temps van aplegar a la Jana: Berga, Balaguer, Vallès. Però allò interessant és apreciar com uns pocs cognoms es repeteixen sovint d'una manera sorprenent: el cognom Vallès, 5 vegades; Balaguer, 6; Granyana, 6; Abella, 8; Cerdà, 11, i Boix, 12, que suposen un tant per cent força elevat del total d'habitants de la Jana³¹.

A l'apèndix documental s'ha presentat transcrit les línies primeres que contenen el protocol i el nucli del dispositiu, on se'ns notifica del contingut del document i la tria de la comissió per al repartiment dels 300 sous. Així mateix hi apareix la transcripció de l'escatocol amb la confirmació i signatura de Pere de Thous, mestre de Montesa, els testimonis i la signatura notarial. Tanmateix s'ha considerat oportú el no oferir la transcripció literal de cadascun dels 386 assentaments, ja que, cas de fer-ho, l'apèndix s'hagués estès massa, tenint en compte, a més, que una mateixa clàusula es repeteix al llarg de tots els assentaments. Pel contrari, açò es presenta de forma abreujada; en primer lloc es dóna el nom del tinent amb el seu corresponent número d'aparició, i a continuació, també numerades, però en xifres romanes, totes les seues possessions; l'extensió de la parcel·la ve representada per una abreviatura: t. (tros), tc. (trocet), 1 (un), ½ (mig - mitja), q. (quartó), e. (escaig, escaget), s. (sort), st. (sortanella), p. (poc, poquet), i també la seua qualitat o tipus de conreu: Tr (terra), Vl (vilar), V (vinya), O (olivera), F (farratge), amb llur combinació: Tr-V (terravinya), Tr-O (terra-olivera), i un guionet (—) ens indicarà que no s'hi especifica el conreu. Després s'hi dóna a conèixer la partida de forma desenvolupada, i per acabar el cens que es paga per sous (ss), diners (d) i òbols (òb) *.

³⁰ GARCÍA-GUIJARRO RAMOS, L., ob. cit, p. 162.

³¹ Consultant les fitxes del padró d'habitants de l'Ajuntament de la Jana, hem observat com han sobreviscut els cognoms Balaguer (108 habitants), Boix (76), Vallès (65), Ferrer (26) i Gilabert (3), d'un total de 1.138 habitants.

* Per exemple "st. Tr. la Serreta: 5 d.", voldrà dir que un tenent per una sortanella de terra a la quadra de la Serreta paga un cens de 5 diners.

APÈNDIX DOCUMENTAL

1332, març, 29. Castell de Cervera.

Llibre de censos de la Jana pagats a l'Orde de Montesa pel domini útil de la terra.

ARV. *Clero Montesa*, lligall 886, caixa 2331-32.

[Fol. 1 recte]

[Calderó.] En nom de Déu e de la gloriosa verge madona santa Maria, mare sua, conexeran cuyt [sic] que com en lo contracte lo qual fo feyt entre-l molt honrat baró e religiós senyor frare Pere de Thous, per la gràcia de Déu, Maestre de la Casa de la cavalleria de Munthesa, e ls hòmens del loch de la Jana, sobre les terres e possessions d'aquell meteix loch, que fahien quart e quint a la dita cavalleria e ara són tornades a cens de tre-cens sous reynals de València, pagadors cascun any en la festa de Nadal, fos emprés e avengut entre les altres coses entre les dites parts que-l dit cens de CCC sous fos departit entre-ls hereters qui tenen e posseexen les dites terres, segons la ordinació e tatxació feyta per quatre prohòmens del dit loch a açò elets per l'onrat e religiós frare Sanxo Pèrç del Ros, ladonchs tinentloch del dit senyor Maestre en la batllia de Cervera, e per los jurats e prohòmens del dit loch, de voluntat e manament del dit senyor Maestre, los quals quatre prohòmens jurassen sobre-ls sents evangelis de Déu en mà e poder del dit frare Sanxo, que la dita tatxació farien leyalment e bé a profit del dit senyor Maestre e de son Orde e dels vehins e habitants del dit loch a lur bo e sa enteniment; de la qual ordinació e departiment del dit cens fossen fets e escrits dos llibres de pergami, dels quals l'un tengués lo dit senyor Maestre e l'altre romangués en poder dels jurats e hòmens damunt dits a perdurable memòria, segons que les dites coses e altres en una carta pública d'aquí feyta als dits hòmens per lo dit senyor Maestre e per son honrat convent de Munthesa, segellada ab lurs segells pendents per auctoritat d'en Pere Lobet, notari del dit senyor, quarto nonas decembris anno Domini M° CCC° tricesimo primo, largament són contengudes. Per ço, los dits IIII prohòmens, ço és, en Ferrer Vallès, Michel Poal, Pere Balaguer e Ramon Plana, vehins del dit loch de la Jana, elets e deputats a les damunt dites coses per lo dit frare Sanxo e per los dits jurats e prohòmens, feyt per aquells en poder del dit frare Sanxo lo dit sagrament, departiren lo dit cens entre-ls dits hereters per cascun troç de terra en la forma que.s segueix:

1.—Les filles de Balaguer d'Abella

I.—t. Tr, la Plana de Canet: 13 d.

2.—Pere Cerdà

I.—t. Tr, la Plana de Canet: 2 ss./2 d.

II.—t. Tr, la Plana de Canet: 4 d.

III.—t. Tr-VI, els Empelts: 3 d.

IV.—tc. V, la Font: 6 d.

V.—t. Tr, la Cometa: 18 d.

3.—Bernat Vidal

I.—½ s. Tr, la Coma: 17 d./òb.

II.—1 q. Tr, el Solà: 16 d.

4.—Domingo Boix

I.—½ s. Tr, la Coma: 9 d.

II.—st, Tr-V, la Font: 8 d.

III.—e. Tr-O, el Vilàr Gros: 5 d.

IV.—st. Tr, el Toçal: 6 d.

V.—st, Tr, el Toçal: 6 d.

5.—Bernat de Poca

I.—p. F, la Cometa de les Eres: 5 d.

6.—Pere Capcir

I.—t. Tr-V, el Pou del Carrascal: 14 d.

II.—t. Tr, el Toçal: 7 d.

III.—l. F, la Vila: 7 d.

IV.—½ s. Tr, la Coma: 9 d.

V.—tc. Tr, la Coma: 7 d.

VI.—p. V, la Font: 2 d.

7.—Maria, muller de Domingo Capcir

I.—t. Tr, la Coma: 8 d.

II.—t. Tr, el Toçal: 14 d.

III.—t. Tr-V, el Pou del Carrascal: 16 d.

IV.—p. F, la Vila: 8 d.

V.—p. V, la Font: 1 d./òb.

- 23.—Dominga, muller de Francesc Boix
 I.—s. Tr-V, les Fontanelles: 13 d.
 II.—t. Tr, les Fontanelles: 11 d.
 III.—l. F, la Vila: 11 d.
 IV.—st. T, la Coma: 8 d.
 V.—st. Tr-V, la Coma: 8 d.
 VI.—s. Tr, les Eres: 8 d.
 VII.—e. -, els Vilars: 1 d.
 VIII.—e. -, els Vilars: 2 d.
 IX.—s. Tr, la Plana de Trahiguera: 14 d.
- 24.—Pere Vallès
 I.—t. Tr-V, el Vilar Gros: 16 d.
 II.—s. V, la Font: 10 d.
 III.—l. F, els Ebagets: 1 d.
- 25.—Bernat Balaguer
 I.—s. Tr, la Coma: 10 d.
 II.—t. V-Tr, la Font: 4 d/òb.
 III.—t. Tr, la Cometa: 15 d.
 IV.—e. -, la Plana de Canet: òb.
 V.—s. Tr-V, les Fontanelles: 12 d.
 VI.—s. Tr, la Serreta: 12 d.
- 26.—Gili Balaguer
 I.—s. Tr, la Cometa de les Eres: 16 d.
 II.—s. -, la Cometa de les Eres: 4 d.
 III.—t. Tr, la Plana de Trahiguera: 10 d.
 IV.—t. Tr, la Coma: 8 d.
 V.—s. Tr-V, la Font: 6 d.
- 27.—Guillem Balaguer de Sant Mateu
 I.—l. F, els Horts: 5 d.
- 28.—Joana, muller de Gili Balaguer
 I.—t. Tr, la Plana de Trahiguera: 10 d.
 II.—st. Tr, el Prat: 12 d.
 III.—st. Tr-V, el Solà: 14 d.
 IV.—st. Tr-V, la Font: 10 d/òb.
 V.—s. Tr, la Coma: 12 d.
 VI.—st. Tr, la Coma: 6 d.
 VII.—e. -, la Plana de Canet: òb.
 VIII.—t. Tr, la Cometa: 5 d.
 IX.—s. Tr, la Serreta: 14 d.
 X.—s. Tr, el Mijà del Carrascal: 16 d.
 XI.—l. F, la Font: 3 d.
- 29.—Pere Balaguer
 I.—s. Tr, el Mijà del Carrascal: 15 d.
 II.—s. Tr, el Camí del Carrascal: 15 d.
 III.—l. F, la Vila: 12 d.
- 30.—Antoni Balaguer
 I.—t. Tr, les Eres del Camí de Mateu: 13 d.
 II.—st. Tr, el Pou del Carrascal: 12 d.
 III.—tc. V, la Font: 4 d.
- 31.—Domingo Muntaner
 I.—s. Tr, el Prat: 2 ss.
 II.—st. Tr-V, la Coma: 12 d.
 III.—s. Tr, la Coma: 12 d.
 IV.—s. Tr-V, el Camí del Carrascal: 17 d.
 V.—st. Tr, el Toçal: 6 d.
- 32.—Marc Adam i el seu fill Pedroló
 I.—s. Tr, el Solà: 6 d.
- 33.—Bernat Jaume
 I.—s. Tr-V, la Font: 18 d.
 II.—t. Tr, el Quartxol: 6 d.
 III.—t. Tr, la Cometa: 6 d.
 IV.—s. V, el Camí del Carrascal: 14 d.
- 34.—Asseno, muller d'Arnau Balaguer
 I.—s. V, el Camí del Carrascal: 2 ss/1 d.
 II.—t. F, la Vila: 8 d.
- 35.—Guillema, filla de Francesc Boix
 I.—t. Tr, la Llacuneta del Pou del Mas: 8 d.
- 36.—Ramon Plana
 I.—s. V-Tr, el Solà: 2 ss/10 d.
 II.—s. Tr-V, les Eres: 14 d.
 III.—e. Tr, els Vilars: 2 d.
- 37.—Ramón Plana, menor de dies
 I.—s. V-Tr, el Solà: 2 ss/6 d.
 II.—st. Tr, el Toçal: 6 d.
 III.—s. Tr, el Vilar Gros: 6 d.
 IV.—t. Tr, la Plana de Canet: 14 d.
 V.—t. Tr, la Plana de Canet: 4 d.

- 54.—Ramon Boix
I.—l. Tr-V, la Font: 5 d.
- 55.—Ramon Balaguer
I.—t. Tr-V, la Coma: 14 d.
- 56.—Guillem Boix de Canet
I.—t. Tr-V, la Font: 5 d.
- 57.—Joan Ortí
I.—st. Tr-V, el Solà: 14 d.
- 58.—Guillem Boix
I.—s. Tr, la Plana de Trahiguera: 12 d.
II.—s. Tr, el Solà: 22 d.
III.—s. Tr-V, la Font: 10 d.
IV.—s. Tr, la Coma: 6 d.
V.—t. Tr, la Cometa: 12 d.
VI.—s. Tr, el Vilar Gros: 12 d.
VII.—t. Tr, la Cometa de les Eres: 14 d.
VIII.—tc. Tr, la Font: 3 d.
IX.—t. Tr, la Vila: 15 d.
X.—e. Tr, el Vilar Gros: 1 d.
XI.—e. Tr, la Plana de Canet: 1 d.
- 59.—La filla de Pere de Tèrmens
I.—s. Tr, el Toçal: 7 d.
II.—s. Tr, la Plana de Trahiguera: 4 d.
III.—s. Tr-V, el Solà: 6 d.
IV.—s. Tr, la Coma: 9 d.
- 60.—Ramon Mas
I.—st. Tr-V, el Solà: 5 d./òb.
- 61.—Guillem Boix, fill de Ramon Boix
I.—tc. F, la Cometa de les Eres: 3 d.
- 62.—Saurina, muller de Guillem Vallés
I.—t. Tr-V, el Quartxol: 2 ss./5 d.
II.—t. Tr, Toçal: 4 d.
III.—st. Tr, el Solà: 2 d.
IV.—st. Tr-V, la Font: 12 d.
- 63.—Bertolí Miralles
I.—t. Tr, el Toçal: 19 d.
- 64.—Arnau Pàmies
I.—t. Tr, la Plana de Canet: 14 d.
II.—t. Tr, la Coma: 15 d.
III.—t. Tr, el Vilar dels Pastors: 12 d.
IV.—t. Tr, l'Abelló: 8 d.
V.—t. Tr-V, la Font: 16 d.
VI.—st. Tr-V, el Solà: 15 d.
VII.—tc. Tr, la Llacuneta: 4 d.
- 65.—Pere Boix, fill d'en Ponç
I.—tc. Tr, les Llacunetes: 3 d.
II.—e. Tr, els Vilars: 2 d.
- 66.—Pere Boix, fill de Ramon Boix
I.—st. Tr, la Coma: 4 d.
II.—t. Tr, la Cometa: 9 d.
III.—e. Tr, el Vilar Gros: 1 d.
IV.—tc. F, la Cometa de les Eres: 2 d.
- 67.—Pere Pegueroles
I.—t. Tr, les Llacunetes: 5 d.
- 68.—Ramon Boix, fill de Ramon Boix
I.—st. Tr, la Plana de Trahiguera: 8 d.
II.—e. Tr, la Plana de Canet: òb.
III.—st. Tr, la Coma: 3 d.
IV.—st. Tr-V, la Font: 5 d.
V.—tc. F, la Cometa de les Eres: 5 d.
VI.—tc, Tr, els Vilars: 5 d.
- 69.—Joan Teixidor
I.—t. Tr, la Llacuneta del Pou del Mas: 6 d.
II.—tc. Tr, la Cometa de les Eres: 4 d./òb.
- 70.—Arnau Balaguer
I.—tc. F, la Font: 7 d.
- 71.—Antoni, fill d'Arnau Balaguer
I.—s. Tr, la Coma: 7 d.
- 72.—Pere Guixar
I.—s. Tr, la Coma: 5 d.
II.—t. Tr, l'Abelló: 99 d./òb.
III.—e. Tr, la Plana de Canet: òb.
IV.—tc. Tr, la Cometa de les Eres: 3 d.

- 90.—Domingo Vallès
 I.—t. Tr, el Quartxol: 19 d.
 II.—s. Tr, l'Abelló: 9 d.
 III.—t. Tr, la Vila: 8 d.
 IV.—t. Tr, el Toçal: 3 d.
 V.—st. Tr-V, la Font: 12 d.
- 91.—Bernat Traginer
 I.—t. Tr, els Vilars dels Pastors: 18 d.
 II.—st. Tr, la Coma: 5 d.
 III.—st. Tr, la Font: 6 d.
- 92.—Guillem Vilars
 I.—t. Tr-V, la Plana de Trahiguera: 2 ss./6 d.
 II.—s. Tr, el Toçal: 10 d.
 III.—s. V, el Pou del Carrascal: 15 d.
 IV.—s. Tr-V, la Coma: 12 d.
 V.—tc. Tr, la Vila: 6 d.
 VI.—s. Tr, el Vilar Gros: 9 d.
 VII.—e. Tr, el Vilar Gros: 1 d.
- 93.—Pere Balaguer, fill d'en Miquel
 I.—t. Tr, la Coma: 18 d.
 II.—s. Tr, la Plana de Canet: 15 d.
 III.—e. Tr, la Plana de Canet: 1 d.
 IV.—s. Tr, la Coma: 12 d.
 V.—s. Tr-V, la Font: 4 d.
 VI.—p. F, la Font: 4 d.
 VII.—tc. Tr, la Cometa de les Eres: 9 d.
 VIII.—st. Tr, el Toçal: 7 d.
- 94.—Pere Avia
 I.—tc. Tr-V, la Font: 5 d.
- 95.—Guillem Cerdà
 I.—st. -, la Coma: 4 d.
 II.—t. Tr, el Vilar Gros: 12 d.
- 96.—Tortosa Mas
 I.—t. Tr, la Cometa: 2 ss./10 d.
 II.—s. Tr, el Vilar Gross: 13 d.
- 97.—Esteve Mallisap
 I.—tc. Tr-V, el Pou del Carrascal: 6 d./òb.
- 98.—Les fillcs de Domingo d'Abella
 I.—st. Tr, el Pou del Carrascal: 6 d.
- 99.—Joan Cerdà
 I.—tc. Tr, la Serreta: 6 d.
- 100.—Alamanda, muller de Domingo Vallès
 I.—e. -, la Plana de Canet: 2 d.
- 101.—Domingo d'Abella
 I.—pati amb tc. -, la Coma: òb.
- 102.—Arnau Balaguer
 I.—t. Tr, la Plana de Trahiguera: 2 ss./3 d.
- 103.—El comú del poble
 I.—t. Tr, el Toçal de n'Abella: 17 d.
 II.—t. Tr, la Vila: 2 d./òb.
- 104.—Guillem Granyana de Canet
 I.—p. F, els Horts: 1 d.

[*Calderó*] Hon nós Pere de Thous, per la gràcia de Déu, Maestre damunt dit, atorgam e reconexens la ordinació del present libre e divisió del dit cens de tre-ents sous ésser estada feyta de volentat, consciència e manament nostre per los dits quatre prohòmens per lo dit frase Sanxo elets, segons que damunt en lo començament del present libre és contengut, per ço la dita ordinació e departiment del dit cens a instància e humil suplicació dels dits hòmens loam, aprovam, ratificam, atorgam e de certa sciència confermam, volens e per tots temps stablens que al pre- [Fol. 18 v.] sent libre e a totes les coses contengudes en aquell fe plenera de tothom sia haüda.

Afronten, emperò, les dites terres e possessions que solien fer quart e quint, e ara fan lo dit cens de CCC sous a l'Orde de Munthesa, de la 1ª part ab lo terme del Carrascal; de la segona ab lo mas d'en Juanyes; de la terça ab lo terme de Canet e la quarta ab lo terme de Vall-Trahiguera.

En testimoni de la qual cosa, axí com lo dit senyor Maestre, com los dits hòmens de la Jana, demanaren e requeriren la dita ordinació e departiment del dit cens ésser fets dos